

Πρόλογος

Η επανασχόλησή μου στα τέλη του έτους 2007 με το Πανεπιστήμιο, όταν και μου ανατέθηκε από το τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών να διδάξω το μάθημα του αστικού δικαίου, μου έδωσε την ευκαιρία, τη δυνατότητα και το ερέθισμα να ασχοληθώ παράλληλα με τη διδασκαλία του μαθήματος και με τη συγγραφική έρευνα επί ενός θεσμού του ουσιαστικού δικαίου που για χρόνια με προβλημάτιζε. Της αφηρημένης σύμβασης του άρθρου 873 ΑΚ. Με την ολοκλήρωση της μελέτης αισθάνομαι την ανάγκη και από τη θέση αυτή να ευχαριστήσω τα ακόλουθα πρόσωπα:

Τον καθηγητή Ι. Μάρκου, στον οποίο οφείλω βαθιά ευγνωμοσύνη για την εξ αρχής στήριξη και εμπιστοσύνη που μου έδειξε, για την πολύπλευρη συμπαράσταση, την ανεκτίμητη βοήθεια, την πολύτιμη καθοδήγηση και τις ουσιαστικές υποδείξεις και παρατηρήσεις του που αφορούσαν όλη την έκταση της μελέτης. Είναι πραγματικός Δάσκαλος για μένα, με κύριο χαρακτηριστικό, ότι μετά από κάθε (από τις πάρα πολλές) συζήτηση μαζί του αισθάνομαι πνευματικά πλουσιότερος.

Τον καθηγητή Ι. Ρόκα, ο οποίος με τη θετική του κρίση μου έδωσε τη δυνατότητα να διδάξω και πάλι στο Πανεπιστήμιο.

Τον φίλο και συνάδελφο Α. Κουλιορίδα που με και μου υπέδειξε το δρόμο.

Τη συνεργάτη Ζ. Κουντούρη, για την πολύπλευρη και αμέριστη συμπαράσταση και βοήθεια της από την πρώτη ημέρα της συνεργασίας μας στο Πανεπιστήμιο μέχρι σήμερα.

Τον Καθηγητή και Δάσκαλο Κ. Καλαβρό για όσα μου έχει προσφέρει.

Τον Δάσκαλό μου καθηγητή Δημήτριο Δημητρίου για τη σε μόνιμη βάση πολύπλευρη συμπαράσταση και ανεκτίμητη βοήθεια του.

Τον Δάσκαλο μου καθηγητή Στέλιο Σταματόπουλο για όσα έκανε και ό,τι κάνει για μένα.

Την αδελφή μου Ε. Κασιμάτη, για τις ατέλειωτες ώρες δακτυλογράφησης και διορθώσεων του κειμένου της μελέτης και όχι μόνο. Τον κ. Παναγιώτη Σάκκουλα για την ταχεία και άψογη εκδοτική διαδικασία και:

Τη σύζυγό μου Ειρήνη Παπαδοπούλου – Κασιμάτη, δικηγόρο, για τη συμπαράσταση, τη στήριξη, την ... υπομονή και την πολύπλευρη βοήθεια που μου πρόσφερε, ώστε να ολοκληρωθεί η μελέτη. Αυτά, όπως και πολλά άλλα, της οφείλω, γι' αυτό και η παρούσα μελέτη της αφιερώνεται.

Αθήνα, Νοέμβριος 2008

Πέτρος Γ. Κασιμάτης

I. Εισαγωγή

1. Νομοθετικές προβλέψεις και προβληματισμοί

Η σύμβαση με την οποία γίνεται υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους, έτσι ώστε να γεννιέται ενοχή ανεξάρτητα από την αιτία του χρέους, είναι έγκυρη, αν η υπόσχεση ή η δήλωση για την αναγνώριση γίνει εγγράφως. Έγγραφη υπόσχεση ή δήλωση αναγνώρισης που δεν αναφέρει την αιτία του χρέους, ηογίζεται σε περίπτωση αμφιβολίας ότι έγινε με τέτοιο σκοπό¹.

Το έγγραφο [...] ² δεν απαιτείται, αν η υπόσχεση ή η αναγνώριση αφορά υπόλοιπο αλληληλόχρεου λογαριασμού που έχει κηλείσει³. Αν η υπόσχεση ή η αναγνώριση αφορά αιτία για την οποία ο νόμος απαιτεί ιδιαίτερο τύπο, είναι άκυρη, αν δεν γίνει μ' αυτόν τον τύπο⁴.

Η παραγραφή διακόπτεται, όταν ο υπόχρεος αναγνωρίσει την αξίωση με οποιοδήποτε τρόπο⁵. Έγγραφη συμβατική αναγνώριση αξίωσης που έχει παραγραφεί [...] είναι έγκυρη, αν έγινε χωρίς γνώση της παραγραφής⁶.

Από παίγνιο ή από στοίχημα δεν γεννιέται απαίτηση. Το ίδιο ισχύει και για την αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση τέτοιας οφειλής [...]⁷.

---

1. ΑΚ 873.

2. Η ένδειξη [...] υποδηλώνει ότι παραλείπεται κείμενο.

3. ΑΚ 874.

4. ΑΚ 875.

5. ΑΚ 260.

6. ΑΚ 272 παρ. 2.

7. ΑΚ 844.

Όποιος έγινε πλουσιότερος χωρίς νόμιμη αιτία από την περιουσία ή με ζημία άλλου έχει υποχρέωση να αποδώσει την ωφέλεια. Η υποχρέωση αυτή γεννιέται ιδίως σε περίπτωση παροχής αχρεώστητης ή παροχής για αιτία που δεν επακολούθησε ή έληξε ή αιτία παράνομη ή ανήθικη. Με παροχή εξομοιώνεται και η συμβατική αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει χρέος⁸.

Η αξίωση [για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης]⁹ δεν εκχωρείται ούτε κληρονομείται, εκτός αν αναγνωρίσθηκε με σύμβαση ή επιδόθηκε γι' αυτήν αγωγή¹⁰.

Η παράθεση σε συνεχόμενο κείμενο των διατάξεων των άρθρων 873, 874, 875, 260, 272 παρ. 2, 844, 904 και 933 ΑΚ γίνεται, διότι προκειμένου να επέλθει η έννομη συνέπεια ή κάποια εκ των εννόμων συνεπειών που προβλέπει η κάθε διάταξη, πρέπει προηγουμένως να συντρέξει, ως αναγκαία προϋπόθεση, δικαιοπρακτική αναγνώριση (ή και υπόσχεση) χρέους (ή αξίωσης). Δηλαδή η δικαιοπρακτική αναγνώριση (ή και υπόσχεση) χρέους (ή αξίωσης) αποτελεί τον κοινό παράγοντα που συνδέει τις διατάξεις αυτές, ως ουσιώδες στοιχείο της νομοτυπικής υποστάσεώς τους (του πραγματικού τους). Παράλληλα από το ίδιο το γράμμα του νόμου καθίστανται αφενός μεν ορατές οι διαφορές της διάταξης του άρθρου 873 ΑΚ¹¹, περί των δικαιοπραξιών (συμβάσεων) της αφηρημένης υπόσχεσης χρέους και της αφηρημένης αναγνώρισης χρέους, με τις άλλες διατάξεις των γενικών αρχών και του ενοχικού δικαίου που ο ΑΚ προβλέπει, περί δικαιοπρακτικής αναγνώρισης (ή υπόσχεσης) χρέους (ή αξίωσης), αφετέρου δε αναφέρονται βασικά ζητήματα, όπως ο προσδιορισμός της έννοιας της αφηρημένης υπόσχε-

---

8. ΑΚ 904.

9. Κείμενο εντός της ένδειξης [ ] σημαίνει ότι τούτο έχει προστεθεί από το γράφοντα για την καλύτερη κατανόηση της αναφερόμενης νομικής διάταξης ή του αναφερομένου κειμένου.

10. ΑΚ 933.

11. Η οποία αποτελεί και το αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

σης χρέους και της αφηρημένης αναγνώρισης χρέους του άρθρου 873 ΑΚ, η σημασία της λειτουργίας τους στο χώρο του αστικού και γενικότερα του ιδιωτικού δικαίου, η μεταξύ τους διάκριση, η επίδρασή τους στη βασική σχέση (αιτία) και αντίστροφα η επίδραση σε αυτές της βασικής σχέσης (αιτίας) για την οποία καταρτίστηκαν, στο χώρο τόσο του ουσιαστικού όσο και του δικονομικού δικαίου. Με τα ζητήματα αυτά που αποτελούν κατά βάση και το αντικείμενο της παρούσας εργασίας θα ασχοληθούμε αναλυτικά στη συνέχεια. Στο σημείο όμως αυτό, ενόψει των προπαρατιθέμενων διατάξεων πρέπει να επισημάνουμε ένα πολύ ενδιαφέρον χαρακτηριστικό τους. Όλες δύνανται να ενεργοποιηθούν και τύχουν εφαρμογής επί μιας απλούστατης έγγραφης συναλλαγής με το ακόλουθο περιεχόμενο:

«Στην (τόπος) σήμερα (ημερομηνία) ο αφενός συμβαλλόμενος Α αναγνωρίζει ότι οφείλει στον αφετέρου συμβαλλόμενο Β το ποσό των (Χ) ΕΥΡΩ και υπόσχεται ότι θα του το καταβάλλει σε (Χ) χρονικό διάστημα.

Οι συμβαλλόμενοι – Υπογραφές (και των δύο συμβαλλομένων)».

Η συναλλαγή αυτή νομικά αξιολογούμενη μπορεί να συνιστά ή να συνεπάγεται:

- Σύμβαση αφηρημένης αναγνώρισης χρέους και αφηρημένης υπόσχεσης χρέους, η οποία δημιουργεί ενοχή ανεξάρτητη από την αιτία του χρέους, κατ' άρθρο 873 εδ. α ΑΚ.

- Επειδή δεν αναφέρει την αιτία του χρέους, αν τούτο αμφισβητηθεί, θεωρείται ότι έγινε με τέτοιο σκοπό, κατ' άρθρο 873 εδ. β ΑΚ.

- Αν αφορά υπόλοιπο αλληλόχρεου λογαριασμού που έχει κλείσει θα μπορούσε να ήταν και προφορική, κατ' άρθρο 874 ΑΚ.

- Αν αφορά αιτία για την οποία ο νόμος απαιτεί ιδιαίτερο τύπο, πρέπει να γίνει με τον τύπο αυτό, άλλως είναι άκυρη, κατ' άρθρο 875 ΑΚ.

- Αν καθ' οποιονδήποτε τρόπο συνδεθεί με προϋφιστάμενη βασική σχέση (αιτία) μεταξύ των συμβαλλομένων, ως αναγνώριση αξίωσης διακόπτει την παραγραφή κατ' άρθρο 260, αν δε η ίδια αξίωση είχε ήδη παραγραφεί το χρόνο της αναγνώρισης η τελευταία παρα-

μένει έγκυρη, αν έγινε χωρίς γνώση της παραγραφής, κατ' άρθρο 272 παρ. 2 ΑΚ.

- Αν η αναγνώριση ή η υπόσχεση αντιστοιχεί σε απαίτηση από παίγνιο ή στοιχημα δεν γεννιέται απαίτηση, κατ' άρθρο 844 ΑΚ.

- Αν η αναγνώριση συνδέεται με παροχή αχρεώστητη ή παροχή για αιτία που δεν επακολούθησε ή έληξε ή αιτία παράνομη ή ανήθικη ο συμβαλλόμενος δανειστής υποχρεούται να αποδώσει την ωφέλεια, δεδομένου ότι με παροχή εξομοιώνεται και η συμβατική αναγνώριση χρέους, κατ' άρθρο 904 ΑΚ και:

- Αν η αναγνώριση συνδέεται με αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω πθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης, η τελευταία και εκκωρείται και κληρονομείται, κατ' άρθρο 933 ΑΚ.

Πέραν των ως άνω εννόμων συνεπειών και της εν γένει νομικής αξιολόγησης της έγγραφης συναλλαγής του παραδείγματος, ο καθένας (ακόμη και μη νομικός) μπορεί εύκολα να καταλάβει τη σημασία της, ως σύμβασης που είναι πολύ απλή στην κατάρτισή της, που εξυπηρετεί την ταχύτητα, την απλοσύνη και την ασφάλεια των συναλλαγών και που δεν περιορίζεται ως προς την αξία του αντικειμένου της (της παροχής), λειτουργούσα μάλιστα σε ένα δικαιοσύνη που δεν ευνοεί τις άσκοπες ή αδικαιολόγητες (= αναίτιες) περιουσιακές μετακινήσεις.

Αξίζει ως εκ τούτου η περαιτέρω ενασχόληση με την ανατιώδη σύμβαση του άρθρου 873 ΑΚ, αρχής γενομένης από μια σύντομη ιστορική αναδρομή, προκειμένου να διαφανεί πως ο Έλληνας νομοθέτης κατέληξε στην καθιέρωση της ανατιώδους σύμβασης με τις μορφές της έγγραφης αφηρημένης υπόσχεσης χρέους και της αφηρημένης αναγνώρισης χρέους του άρθρου 873 ΑΚ.

2. Από τη «συγγραφή» και τη «stipulatio» στην έγγραφη αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους του άρθρου 873 ΑΚ

α. Αρχαίο ελληνικό δίκαιο. Στην αρχαία ελληνική έννομη τάξη ανα-

γνωριζόταν, καθιερώθηκε και λειτουργούσε η ανατιώδης σύμβαση δια του θεσμού της «συγγραφής». Επρόκειτο για έγγραφη σύμβαση, στην οποία κατά κανόνα δεν αναφερόταν (ή ήταν νομικά αδιάφορη) η αιτία του χρέους από τα συμβαλλόμενα μέρη, καταρτιζόταν με την παρουσία μαρτύρων και μετά την πάροδο της προθεσμίας, εντός της οποίας ο υπόχρεος από αυτήν όφειλε να εκπληρώσει την παροχή του, ήταν άμεσα εκτελεστή¹². Οπωσδήποτε ο θεσμός της «συγγραφής» εξυπηρετούσε την ταχύτητα και την ασφάλεια των συναλλαγών, στις οποίες και τότε ίσχυε η αρχή καθ' ήν «*όταν κανείς δώσει τον λόγο του πρέπει και να τον κρατήσει*»¹³.

β. Βυζαντινορωμαϊκό δίκαιο. Η μετεξέλιξη ή έστω ο αντίστοιχος θεσμός της «συγγραφής» του αρχαίου ελληνικού δικαίου ήταν στο ρωμαϊκό δίκαιο καθόλη την κλασική περίοδο η *stipulatio* (επερώτηση)¹⁴. Η σύμβαση αυτή ήταν εξ αρχής τυπική, ετεροβαρής, γεννώσα υποχρέωση προς παροχή ανεξάρτητη της αιτίας της¹⁵. Ο εναγόμενος βάσει αυτής μπορούσε να προβάλλει την *exceptio doli*¹⁶ και να αποδείξει ο ίδιος την έλλειψη της αιτίας ή την ελλειψιαστικότητα της υποκρυπτόμενης αιτίας. Η *stipulatio* λειτούργησε ως ανατιώδης σύμβαση μέχρι την καθιέρωση του ιουστινιάνειου δικαίου, οπότε και λόγω καταχρήσεων στα δάνεια, επιβλήθηκε οριστικά στον ενάγοντα εκ της *stipulatio* να μνημονεύει και να αποδεικνύει την αιτία. Κατά τον τρόπο αυτό η *stipulatio*, που μέχρι εκείνη την εποχή συνιστούσε το μοναδικό τρόπο κατάρτισης ανατιώδους σύμβασης,

---

12. Βλ. Χ. Φίλιο, Η αιτία στις ενοχικές συμβάσεις, σελ. 11 και 16.

13. Η φράση εντός των εισαγωγικών ανήκει στον *Μπαλή*, βλ. ΣΧΑΚ, διάγραμμα ενοχικού, σελ. 10.

14. Με αρχαιότερη μορφή της την *sponsio*, βλ. *Ευρυγένη* σε ΕρμΑΚ, Εισαγ. άρθρ. 873 – 875, αρ. 31.

15. *Ευρυγένης*, ο.π.

16. Την ένσταση δόλου, την οποία εισήγαγε ο πραιτορας προς προστασία του οφειλέτη. Βλ. Χ. Φίλιο, Η αιτία στις ενοχικές συμβάσεις, σελ. 22.